

Nr 246.

Av herr **Asplund**, om ändring i lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

I 2 § andra stycket av den vid 1916 års riksdag antagna lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag (Sv. förf.-saml. nr 156 den 30 maj 1916) har för svenska aktiebolag, vilkas aktier äro ställda till viss man, öppnats möjlighet att utan Kungl. Maj:ts för varje särskilt fall givna tillstånd erhålla rätt till sådant förvärv genom intagande i bolagsordningen av förbehåll, att viss del av bolagets aktier icke må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utlänning eller sådana svenska rättssubjekt, beträffande vilka kunde anses föreligga fara för ett övervägande utländskt inflytande. Förbehållet skulle enligt det ursprungliga, av Kungl. Maj:t till lagrådet remitterade förslaget avse bolagets *samtliga aktier*. Lagrådet anmärkte häremot, att det syfte man genom bestämmelsen velat ernå, eller att genom förbehållet övervägande utländskt inflytande å bolagets angelägenheter skulle vara ute-stängt, syntes kunna med tillräcklig säkerhet ernås, om man uppställde allenast den fordran, att minst en viss kvotdel av bolagets aktier eller, där enligt bolagsordningen alla aktier icke medförde lika rösträtt, av samtliga aktiers hela röstetal skulle vara bunden. Kvotdelens storlek borde bestämmas i lagen och gränsen sättas så lågt, som med bibehållande av nödig trygghet mot ett övervägande utländskt inflytande inom bolaget kunde ske. Med anledning härav begränsades förbehållet så, att detsamma endast behövde gälla viss del, vid varje tid minst tre fjärdedelar av bolagets aktier, eller om aktier med olika röstvärde funnes, minst det antal aktier, att röstetalet för dem utgjorde tre fjärdedelar av röstetalet för bolagets samtliga aktier. Föredragande departementschefen B. Hasselrot, som fortfarande hävdade, att den ståndpunkt det remitterade förslaget intoge, nämligen *att förbehållet borde gälla bolagets samtliga aktier*, vore den enda, som gäve fullständig trygghet, accepterade likväl lagrådets förslag. Riksdagen fann emellertid, med hänsyn till den i 79 § av aktiebolagslagen bolag medgivna friheten att i bolagsordningen intaga bestämmelse om inskränkning i aktieägares rätt att utöva rösträtt, åtminstone så pass stark begränsning böra göras, att icke utländskt innehav av den tillåtna aktieparten skulle med stöd av nämnda paragraf kunna under vissa förhållanden bereda innehavarna bestämmanderätt i bolagets angelägenheter å bolagsstämma. Ur denna synpunkt fann riksdagen, att sådant i bolagsordningen intaget förbehåll, som

skall för bolaget medföra befrielse från koncessionstvånget, bör innehålla, där det ej innefattar strängare föreskrifter,

»att allenast viss del, vid varje tid *mindre än en femtedel*, av bolagets aktier eller om aktier med olika röstvärde finnas, allenast så många aktier, att röstetalet för dem utgör viss del, *vid varje tid mindre än en femtedel*, av röstetalet för bolagets samtliga aktier, må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag, vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag, i vars bolagsordning ej intagits förbehåll, som nu är sagt, dock att utan hinder av förbehållet aktier må förvärfvas av svenskt bolag eller svensk förening, som avses i 18 §».

Av frågans hela behandling framgår, att det primära i ovannämnda förbehåll är begränsningen till mindre än en femtedel av antalet aktier, som få innehavas av utlänning eller därmed jämställda rättssubjekt. Villkoret om begränsning av röstvärdet har tillkommit som ett nödvändigt tillägg för att förekomma, att ett större röstvärde å den bråkdel av hela antalet aktier, som får innehas av utlänningar, skulle möjliggöra, att denna minoritet likväl kunde vid röstning å bolagsstämma bliva majoritet. Ingen tänkte vid lagtextens formulering på, att detta *tilläggsförbehåll* skulle kunna göras till ett *alternativ*, som kunde sättas i stället för det primära förbehållet, vilket sistnämnda ju är avsett att innefatta icke blott garanti för att röstmajoriteten å bolagsstämma alltid skall finnas på händer, som företräda de rent svenska intressena, utan även — vad som måste anses vara av minst lika stor betydelse — att en motsvarande *större andel* av bolagets tillgångar och avkastning skall tillhöra de svenska aktieägarna i bolaget.

Efter lagens antagande infördes också i regeln i bolagsordningarna för de aktiebolag, som önskade vara fria från skyldigheten att för varje förvärfv av fastighet, gruva m. m. söka Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd, båda de i 2 § andra stycket angivna förbehållen, där man ej gick in på ett absolut förbud för utlänning att förvärva någon aktie alls. På de senare åren har man emellertid funnit, att om blott en obetydlig del av aktierna ges en mångdubbel rösträtt gent emot övriga aktier och underkastas förbud för försäljning till utlänningar, så kan lagen lämna öppet, att den vida övervägande aktiestocken fritt får försäljas till sådana, utan att någon inskränkning göres i bolagets rätt att förvärva fast egendom eller gruva m. m.

Som det mest aktuella exemplet för dagen vill jag anföra de bestämmelser i nämnda avseende, som finnas i bolagsordningen för det stora västerbottniska gruvbolag, Boliden, som förvärfvat sig praktiskt taget all den gruvegendom, som under de senaste femton åren uppdagats i Västerbottens län med undantag av de andelar, som tillkomma staten som jordägare eller som inmutare av genom Sveriges geologiska undersökning upptäckta fyndigheter.

I nämnda bolagsordning stadgas i

§ 3.

Aktiekapitalet skall utgöra minst trettiosexmiljoner (36 000 000) kronor och högst etthundraåttamiljoner (108 000 000) kronor. Aktie skall lyda å femtio (50) kronor. Aktiebrevens skola ställas till viss man.

§ 4.

Aktierna skola utgivas i tvenne serier, serien A och serien B. Aktier av serien A må kunna utgivas intill ett sammanlagt belopp av 10 800 000 kronor. Aktie av serien A skall berättiga till etthundra röster och aktier av serien B till en röst. I övrigt skola aktierna av de båda serierna medföra samma rätt. Vid bolagets bildande skola aktierna av serien A utgöra en tiondedel av aktiekapitalet. Vid ökning av aktiekapitalet medelst inbetalning av penningar eller genom överföring av besparade vinstmedel, skola aktieägarna enligt de båda serierna äga företrädesrätt att teckna eller erhålla det antal aktier, som svarar mot andelen i det förutvarande aktiekapitalet, med iakttagande av att de nya aktier, som sålunda med företrädesrätt tecknas eller erhållas av innehavare av aktie av serien A, jämväl skola vara av serien A samt övriga nya aktier vara av serien B.

§ 5.

Av bolagets aktier må allenast så många aktier, att röstetalet för dem utgör vid varje tid mindre än en femtedel av röstetalet för bolagets samtliga aktier, genom teckning eller överlåtelse förvärvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag, vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag, i vars bolagsordning ej intagits förbehåll, som avses i 2 § av lag den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, dock att utan hinder av detta förbehåll aktier må förvärvas av svenskt bolag eller svensk förening, som avses i 18 § av nyssnämnda lag.

Till belysande av de värden det här rör sig om kan anföras, att från den förnämsta av bolagets fyndigheter, Bolidens malmfält, som under 1933 uppnådde en brytningskapacitet av 375 000 ton, har vid förädling av denna årsbrytning erhållits c:a 6 000 ton elektrolytkoppar (i form av wirebars), c:a 18 000 kg silver, c:a 6 700 kg guld och över 40 000 ton arseniksyrlighet, samt att företaget vid sin malmetning, gruva, järnväg och smältverk syssel-sätter c:a 1 650 tjänstemän, förmän och arbetare. Sedan ett för utvinnande av rent svavel ur smältverkets avgaser m. m. planerat reduktionsverk, vars första etapp är under utförande, blivit fullt färdigt, kan dessutom utvinnas en kvantitet svavel, som närmar sig vår nuvarande årliga import av svavel, vilken under åren 1930—1932 uppgick till respektive 73 800, 60 300 och 60 100 ton med ett importvärde av resp. 7,2, 6,5 och 7,2 miljoner kronor.

1933 var importen 71 000 ton. Då bolaget hittills varit mycket försiktigt med utdelningar, har det kunnat befria sig från alla främmande skulder, och om denna politik fullföljes, tills svavelrenningsverket blir fullbordat, synes det mycket sannolikt, att bolagets verksamhet i en lång framtid skall kunna fortsättas i stor skala, även om inga nya guldrika malmförekomster skulle kunnat påträffas, innan den nu uppslutna eller eljes till såväl kvantitet som kvalitet kända guldmalmen tagit slut, varefter man vore helt hänvisad att utnyttja de guldfattiga, mer eller mindre kopparhaltiga svavelkiser, som utgöra huvudmassan av bolagets och statens övriga fyndigheter i Västerbotten, vilka sannolikt ej skulle ge tillräcklig avkastning för att amortera de dyrbara smältverksanläggningarna vid Rönnskär, ifall detta ej bleve undangjort under Bolidens »guldålder».

Det är givetvis av ett utomordentligt stort intresse såväl för staten i dess egenskap av gruvägare (och detta till stor del under samäganderätt med Bolidens gruvaktiebolag) som för stora delar av landets industri, vilken behöver få sitt behov av svavel och koppar säkerställt såväl vid avstängning av tillförseln utifrån som då priserna av befintliga utländska truster oskäligt fördyras, att Bolidenföretaget får ostört av utländska inflytanden fortsätta under sin nuvarande ledning och utvecklas till ett företag, som kan uppehållas även sedan »guldkassan» i Boliden eventuellt blivit tömd, och som därefter äger förutsättning att utnyttja även övriga kisfyndigheters i Västerbotten blygsammare, men för landets näringsliv väl så betydelsefulla malmkvaliteter. En främmande regim, som kanske skulle återupptaga de Kreugerska planerna på en rovbrytning i stor skala med gruvornas uttömmande på några få år i sikte, stora utdelningar och aktiernas avyttrande till godtroget folk till abnorma priser, skulle för visso inom några få år ha till följd ett hastigt sammanbrott med rasering av anläggningarna, vilket skulle ekonomiskt omöjliggöra de återstående fyndigheternas exploatering.

Ehuru de Kreugerska bolagens saga nu torde i det närmaste vara avslutad, kan det kanske icke skada att påpeka, vilka möjligheter till överförande i utländsk ägo av svensk egendom och svenska naturtillgångar 1916 års lag lämnade öppna med den konstruktion dessa bolag ägde. Aktiebolaget Kreuger & Toll, med ett aktiekapital av lägst 28 och högst 84 miljoner kronor i aktier à 100 kronor, hade aktierna fördelade i två serier, A och B, av vilka A-aktierna hade företräde framför B-aktierna allenast vid röstning å bolagsstämman, då de förra hade en hel röst, men de senare endast en tusendels röst per aktie. Så länge det är tillräckligt, om endast villkoret, att mindre än en femtedel av sammanlagda röstvärdet av aktierna får finnas på utländska medborgares eller därmed likställda rättssubjekts händer, alltså är fyllt, så ligger gränsen för det utländska förvärvet av B-aktier vid 99,6 procent av hela aktiestocken, om hela antalet A-aktier, 0,4 procent av det hela, bibehålles på svenska händer, enär deras sammanlagda röstvärde likväl är mera än fyra gånger så stort som hela röstvärdet

för de 99,6 procenten B-aktier. Efter den år 1927 verkställda nyemissionen av 1 miljon kr. i A-aktier och 21 miljoner kronor i B-aktier, som skett efter en kurs av 525 kronor per aktie eller inalles 115,5 miljoner kronor, utgjorde bolagets hela aktiekapital 10 miljoner kronor i A- och 40 miljoner kronor i B-aktier. Något hinder för bolaget fanns icke i bolagsordningen att genom upprepade nyemissioner av B-aktier, som blevo så begärliga för utlänningar, att kursen år 1928 var uppe i 828 kronor, få medel till mycket stora förvärv av svensk egendom och svenska naturtillgångar, vilka till allt större del skulle komma att tillhöra utländska aktieägare. Gränsen för bolagets möjligheter att placera B-aktier i utlandet, utan att dess rätt förfölle att enligt den nuvarande 1916 års lag fortsätta med detta successiva överförande av svensk egendom på utländska händer och utan att dess A-aktiekapital behövde undergå någon ökning, låg vid en slutsumma av 2 490 miljoner kronor nominellt B-aktiekapital, representerande vid samma emissionskurs som 1927 eller 525 kronor per aktie en penningssumma av 12,8 miljarder kronor, *eller lika mycket som sammanlagda taxeringsvärdet av all bevillningspliktig annan fastighet år 1932 inom hela landet.*

Enligt uppgifter i »Aktieägarens uppslagsbok» ägde A/B Kreuger & Toll år 1927 bl. a. 155 000 Grängesbergsaktier, varjämte det med detsamma llerade amerikanska bolaget Swedish American Investment Corporation ägde »stora aktieposter i bl. a. Grängesbergsbolaget, Svenska tändsticksaktiebolaget och fastighetsaktiebolaget Huvudstaden», varom hänvisades till bl. a. »A/B Saic». Detta bolag, vars styrelse bestod av de även i A/B Kreuger & Tolls styrelse befintliga major Nils Ahlström och direktör S. E. Sjöström, hade sitt aktiekapital å 50 000 kronor fördelat i aktier å 100 kronor, varav fyra stycken preferens med 1 000 röster var, summa 4 000 röster och 496 stamaktier å 1 röst var, summa 496 röster, de senare tydligen tillhörande det amerikanska bolaget (S. A. I. C. utgör dess initialer). Mot detta aktiekapital å endast 50 000 kronor och främmande skulder till »diverse kreditorer» å 104 785 000 kronor svara tillgångar uteslutande i aktier, däribland 75 000 i T. G. O., 225 000 i Sv. Tändsticks A/B och 159 000 aktier i Fastighets A/B Huvudstaden. För 1930 uppges A/B Kreuger & Tolls innehav av Grängesbergsaktier till 233 332, men i den »konsoliderade» balansräkning, som uppgjordes per 31/3 1932 har antalet sjunkit till 122 515, varav pantsatta 109 000 och utlämnade mot redovisningsskyldighet för innehavarna 13 000 stycken. Samtidigt redovisas såsom pantsatta Bolidenaktier av serie A (å 100 röster) 84 000 stycken och av serie B (å 1 röst) 703 513 stycken, vilka samma aktier f. n. ligga i riksgäldskontoret såsom säkerhet för Skandinaviska Kredit A/B:s lån av 1932.

Då här ovan angivna förhållanden, vilka lyckligtvis beträffande de Kreugerska bolagen blivit avklippta, innan de hunnit komma i full utveckling, synas innebära ytterst stora vådor för ett bibehållande i huvudsakligen svensk ägo av landets största och värdefullaste naturtillgångar, den vik-

tigaste förutsättningen för framtida svenska generationers existens, torde en justering av ifrågavarande lagrum till full överensstämmelse med vad som utan allt tvivel var den verkliga avsikten hos statsmakterna med antagandet av här avsedda lag bliva nödvändig att med allra snaraste få genomförd. I fallet Boliden torde för övrigt även böra säkerställas, att röstmajoriteten icke må, såsom här ovan exemplifierats, kunna, genom att bulvaner med svensk medborgarrätt innehava någon större post A-aktier, faktiskt ligga i utländska händer. Detta torde kunna genomföras, om staten övertar ett tillräckligt antal, minst 45 800, av de som säkerhet för statslånet deponerade A-aktierna.

Säkraste vägen beträffande lagändringen vore givetvis att följa statsrådet Hasselrots ursprungliga förslag av 1916, att föreskriva förbud mot varje överlåtelse av aktier såsom villkor för bolags befrielse från koncessions tvång beträffande förvärv av fast egendom, gruva m. m. Men då det torde vara lämpligast att stanna vid vad 1916 års riksdag åsyftat, och detta kan vinnas genom att kräva *att utlännings förvärvs rätt maximeras till en femtedel av såväl aktiekapitalet som, där aktiernas röstvärde är olika, aktiernas sammanlagda röstvärde*, hemställas,

att riksdagen ville för sin del besluta följande ändring av ordalydelsen i 2 § andra stycket i lag den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag:

Samma lag vare i fråga om svenskt aktiebolag, vars aktiebrev skola vara ställda till viss man, om icke i bolagsordningen intagits förbehåll, som nedan sägs. Genom sådant förbehåll skall, där det ej innefattar strängare föreskrifter, bestämmas, att allenast viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av bolagets aktier, *samt tillika*, om aktier med olika röstvärde finnas, att allenast så många aktier, att röstvärdet för dem utgör viss del, vid varje tid mindre än en femtedel av röstetalet för bolagets samtliga aktier, må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare (etc. i fortsättningen oförändrad lydelse).

Stockholm den 22 januari 1934.

C. I. Asplund.

I motionens syfte instämma:

Carl Lindmark.

P. Sandström.

Karl August Johanson.